

HOOFSTUK 7: Teelseisoene – Bestuurshulpmiddel vir verhoogde doeltreffendheid

Leslie Bergh
Bull's Eye Consulting

Waarom teelseisoene?

Die sinchronisasie van beskikbare voedingsbronne, veral natuurlike weiding, met die reproduksie- en produksiesiklus van vleisbeeste is krities belangrik om die reproduksie van die teelkudde en die voorspeense groei van kalwers te optimaliseer. Teelseisoene is die belangrikste bestuurshulpmiddel om hierdie sinchronisasie te bewerkstellig en sodoende die winsgewendheid van 'n vleisbeesboerdery te verhoog.

Wat is die doel met 'n teelseisoen?

Die doel van 'n teelseisoen is om so koste-effektief as moontlik die hoogste moontlike persentasie van die beskikbare verse en koeie in die teelkudde dragtig te kry in 'n relatief kort tydperk vir kalwing tydens 'n tydperk van die jaar wat die gunstigste is vir hoë herkonsepsie van die koeie, lae kalfmortaliteite en hoë voorspeense groei van die kalwers.

Wat is die beste teelseisoen?

Goeie somerweiding (in somerreëgebiede) is die goedkoopste bron van hoë gehalte voeding vir vleisbeeste. Die beste teelseisoen is die een wat optimale gebruik maak van daardie goeie somerweiding.

Hoe weet ek of my teelseisoen nie te vroeg of te laat begin nie?

Die belangrikste gevolge van 'n teelseisoen (en gevolglik kalfseisoen) wat te laat begin, is eerstens laer speengewigte. Koeie wat te laat kalf, het tot gevolg dat die kalwers nog te klein is om hulle moeders se hoë melkproduksie tydens die piek somerweiding te kan benut en dit lei tot laer speengewigte. Tweedens lei koeie wat te laat kalf tot hoër geboortegewigte en gevolglik 'n hoër voorkoms van moeilike kalwings omdat die koeie tydens kalwing reeds vir 'n geruime tydperk op die hoër voedingsvlakke van die somerweiding is, wat tot groter kalwers by geboorte lei.

Die belangrikste gevolg van 'n teelseisoen (en gevolglik kalfseisoen) wat te vroeg begin, is 'n laer herkonsepsiepersentasie. Koeie wat te vroeg kalf, d.w.s. te lank voordat daar voldoende somerweiding beskikbaar is om aan die verhoogde voedingsbehoefte van lakterende koeie te voldoen, lei tot 'n te groot verlies aan kondisie en gevolglik 'n laer herkonsepsiepersentasie.

Wat is die nadele van deur-die-jaar-teling?

Die belangrikste nadele van deur-die-jaar-teling en -kalwing is:

- Die goeie somerweidings (in somerreëgebiede) word nie optimaal benut nie omdat sekere koeie nie in piek melkproduksie is gedurende die midsomer nie.
- Meer voedingsaanvullings is gedurende die winter nodig om te verhoed dat koeie wat kalwers het gedurende die winter te veel kondisie verloor op die swak winterweiding.
- Seleksie vir vrugbaarheid, veral die vroegtydige uitskot van nie-dragtige diere, is moeiliker.
- Bestuurstake, soos merk, dosering, inentings, wegings en onthoring van kalwers, en dragtigheidsondersoeke van koeie, kan nie gekonsolideer word nie.
- Prestasietoetsing (en indirek ook die beraming van teelwaardes) is suboptimaal omdat kalwers in verskeie kleiner groepe geëvalueer moet word, in plaas van in een groot groep.
- Bemaking is moeiliker omdat kalwers in verskeie kleiner groepe bemerk moet word, in plaas van in een groot groep.
- Die koste vir dragtigheidstoetse en ander bestuurstake is hoër as gevolg van, onder andere, meer besoeke deur die veearts.
- Voervloei-bepanning is meer kompleks en dus aansienlik moeiliker.

Wat is die voordele van teelseisoene?

Daar is baie meer voordele as nadele aan teelseisoene verbonde. Die belangrikste hiervan is:

- Die piek produksietydperk van die natuurlike weiveld word optimaal benut:
 - o Die produserende koeie kan in die beste kampe gesit word sodat hulle in 'n beter kondisie sal wees, wat 'n hoër konsepsiepersentasie sal gee.
 - o Koeie en verse kan gepaar word wanneer hul kondisie en gewig optimaal is vir konsepsie, wat 'n hoër konsepsiepersentasie sal gee.
 - o Die tydperk waartydens die koeie hul piek voedingsbehoefte bereik (ongeveer 6 tot 14 weke na kalwing) val saam met die piek produksietydperk van die natuurlike weiding. Koeie sal dus hul kondisie beter kan handhaaf, wat sal lei tot 'n hoër konsepsiepersentasie.
 - o Die voorspeense groeitydperk van die kalwers val saam met die piek produksie van die natuurlike weiding, wat hoër speengewigte sal verseker.

- Die tydperk waartydens die koeie se voedingsbehoefte laag is (nadat die kalwers gespeen is), val saam met die lae produksie van die natuurlike weiding (gedurende die winter). Minder aanvulling is dus nodig gedurende die winter.
- Bestuurstake, soos merk, dosering, inenting en onthoring van kalwers, dragtigheidsondersoeke van koeie, vrugbaarheidstoetse van teelbulle, asook wegings en speen van kalwers, kan gekonsolideer word.
- Waar enkelbulparing toegepas word, hoef teelgroepe slegs vir 'n kort tydperk van die jaar apart gehou te word.
- Die teel- en kalfseisoen kan moontlik gekoördineer word met ander boerderyaktiwiteite, byvoorbeeld plant en oes, sodat meer aandag aan die koeie gegee kan word tydens die dek- en kalfseisoen.
- Prestasietoetsing kan meer effektief gedoen word omdat die kalfgroepe groter en meer eenvormig is wat betref ouderdomsvariasie.
- Bemaking van speenkalwers is makliker omdat die kalfgroepe groter en meer eenvormig is ten opsigte van gewig en ouderdom. Alle nie-dragtige koeie kan ook voor die winter in 'n goeie kondisie bemark word.
- Seleksie vir vrugbaarheid is makliker en meer effektief omdat:
 - o nie-dragtige koeie en verse maklik geïdentifiseer kan word met 'n jaarlikse dragtigheidsondersoek en onmiddellik uitgeskot word;
 - o onvrugbare en laag-vrugbare bulle, en bulle met 'n swak libido makliker geïdentifiseer kan word; en
 - o koeie wat laat in die seisoen gaan kalf en gevolglik die grootste risiko het om die volgende jaar nie dragtig te word nie, maklik geïdentifiseer kan word met 'n jaarlikse dragtigheidsondersoek en betyds verkoop kan word.
- Die koste vir dragtigheidstoetse en ander bestuurstake is laer omdat dit slegs een keer per jaar gedoen hoef te word.
- Koste-effektiewe strategiese aanvulling van teelkoeie is moontlik.
- Voervloeiëbeplanning is makliker.

Is daar nadele verbonde aan teelseisoene?

Ja, daar is enkele nadele verbonde aan teelseisoene, maar die voordele oorskadu hierdie nadele by verre. Die enkele nadele is:

- Tydens die nie-teeltydperk van die jaar moet die teelbulle in afsonderlike kampe weg van die koeie gehou word. Met voldoende kampe en korrekte bestuur is hierdie nie 'n groot probleem nie.
- Meer teelbulle word benodig as vir deur-die-jaar-teling.
- Die speenkalwers vir bemaking is nie deur die loop van die jaar beskikbaar nie, wat 'n invloed op kontantvloei het. Die voordeel van groot, eenvormige groepe vir bemaking oorskadu egter hierdie nadeel.

Watter tyd van die jaar is die beste teelseisoen?

By verre die belangrikste oorweging is om die teelseisoen so te kies dat die koeie in optimale kondisie is vir konsepsie. Hierdie tyd is gewoonlik sowat drie maande na die maand van die hoogste reënval. Vir 'n somerteelseisoen (in 'n somerreënvalgebied) word die beste herbesetting verkry indien koeie kalf sowat 'n maand vóór, tot sowat 'n maand ná die eerste effektiewe reën gewoonlik val. Indien die eerste effektiewe reën byvoorbeeld gewoonlik in Oktober val, is die beste kalf tyd van September tot November. Dit beteken dat die teelseisoen 9½ maande vroeër moet wees, dus 15 November tot 15 Februarie.

Die beskikbaarheid van aangeplante weidings en oesreste behoort ook in ag geneem word by die bepaling van die beste tyd van die jaar. Waar oesreste en/of aangeplante weiding byvoorbeeld in die laat winter/vroeë lente beskikbaar is, kan dit oorweeg word om koeie, maar veral verse, vroeër te laat kalf, sonder die gevaar dat hulle te veel kondisie verloor voor die somerweiding beskikbaar word.

Waar geen teelseisoene in 'n kudde bestaan nie, kan die historiese kalwingspatroon van die kudde as 'n riglyn gebruik word om te bepaal wat die beste tyd van die jaar is. Bepaal naamlik in watter drie agtereenvolgende maande die meeste kalwers gebore word – dit behoort die kalfseisoen te wees. Die optimum tyd vir die teelseisoen is dan 9½ maande vroeër.

In die algemeen behoort die teelseisoen in droër streke, waar die reën gewoonlik later in die seisoen begin, 'n maand of wat later te wees as in die natter streke, waar die reën gewoonlik vroeg in die seisoen begin.

Een of twee teelseisoene – wat is die beste?

In die algemeen is 'n somerteelseisoen die beste in 'n somerreënvalgebied. 'n Winterteelseisoen behoort slegs oorweeg te word indien voldoende voeding van 'n hoë gehalte, byvoorbeeld oesreste of aangeplante weiding, teen 'n lae koste beskikbaar is gedurende die winter. 'n Winterteelseisoen kan ook oorweeg word om verse wat te swaar/vet raak indien hulle eers op 24 tot 27 maande gepaar word, op 18-tot-21-maande-ouderdom te paar.

Die belangrikste voordele van twee teelseisoene per jaar is, eerstens, dat niedragtige koeie, wat nie uitgeskot word nie, nie 'n volle jaar hoef oor te slaan voordat hulle weer gepaar word nie – hulle kan binne ses maande weer gepaar word. Tweedens, dat verse wat te swaar/vet word vir paring op 24 maande, op 18-maande-ouderdom gepaar kan word. Derdens, dat teelbulle meer effektief gebruik kan word.

Die belangrikste nadele van twee teelseisoene per jaar is, eerstens, dat seleksiedruk vir reproduksie verlaag word weens die versoeking om koeie wat oorgeslaan het nie uit te skot nie, aangesien hulle binne ses maande weer gepaar kan word.

Tweedens is prestasietoetsgroepe kleiner omdat die jaarlikse kalweres verdeel word in twee seisoene. Derdens vereis twee teelseisoene hoër bestuursinsette omdat al die bestuursaksies twee keer per jaar gedoen moet word.

Wat is die belangrikste voor- en nadele van 'n winterkalfseisoen?

Die belangrikste voordeel van 'n winterteelseisoen is dat die parasietlading laer is tydens die voorspeense groeifase van die kalwers, wat tot 'n besparing aan doseer- en dipkoste kan lei. Tweedens word kalwers in die somer (ongeveer Desember) gespeen, wanneer die speenkalfprysse gewoonlik hoër is as in die wintermaande.

Die belangrikste nadeel van 'n winterteelseisoen is dat die koeie gewoonlik in 'n swakker kondisie is tydens die teelseisoen, wat 'n laer konsepsiepersentasie tot gevolg kan hê. Meer byvoeding sal ook nodig wees om die koeie in 'n goeie kondisie te hou tydens die tydperk waartydens die voedingsbehoefte van die koeie 'n piek bereik (midwinter), omdat dit nie saamval met die piek produksie tydperk (gedurende die somer) van die natuurlike weiveld nie.

Hoe lank moet 'n teelseisoen wees?

Die ideaal is dat koeie elke jaar ongeveer dieselfde tyd moet kalf. Inaggenome dat die gemiddelde dragtigheidsperiode van beeste ongeveer 285 dae is, moet 'n koeie binne 80 dae na kalwing (365 minus 285 = 80 dae) weer dragtig raak om op dieselfde tyd die volgende jaar te kan kalf. 'n Teelseisoen van 75 dae is dus beter as een van 90 dae.

Die ideaal is 'n 65-dae-(3 estrussiklusse)-teelseisoen vir koeie met kalwers en 'n 45-dae-(2 siklusse) teelseisoen vir verse en droë koeie. Dit is egter belangrik om daarop te let dat aspekte soos die voedingstatus en kondisie van die koeie op 'n optimum vlak wees om 'n hoë dragtigheidspersentasie in 'n kort teelseisoen te behaal. Wanneer daar byvoorbeeld 'n droogte heers, sal dit moeilik wees om in 'n kort teelseisoen 'n hoë dragtigheidspersentasie te verkry, tensy addisionele voeding verskaf word.

Hoe begin ek om 'n teelseisoen in my kudde te implementeer?

Daar is basies vier besluite wat geneem moet word, naamlik:

1. Besluit op een of twee teelseisoene per jaar.
2. Besluit op die beste periode(s) gedurende die jaar.
3. Besluit op die implementeringstrategie, naamlik geleidelik of onmiddellik.
4. Besluit oor die implementeringsproses.

Vir onmiddellike implementering van 'n somerteelseisoen word die volgende stappe aanbeveel:

1. Verwyder alle bulle uit die teelkudde aan die einde van die beplande somerteelseisoen.
2. Doen dragtigheidstoetse op alle koeie en verse ongeveer 2 tot 3 maande nadat die bulle verwyder is.
3. Skot alle niedragtige koeie en verse uit, OF plaas hierdie diere oor na 'n winterteelseisoen.
4. Indien die niedragtige koeie en verse oorgeplaas word na 'n winterteelseisoen, doen weer dragtigheidstoetse en skot alle niedragtige diere uit. Plaas die dragtige diere oor na die somerteelseisoen, OF gaan voort met die winterteelseisoen.

Vir geleidelike implementering van 'n somerteelseisoen word daar aanbeveel om te begin met 'n langer seisoen en dit elke jaar met ongeveer 1 tot 2 weke te verkort totdat die verlangde tydperk bereik word. Dit is belangrik dat die teelseisoen verkort word deur die begindatum vorentoe te skuif (nie die einddatum terug nie). Gestel die uiteindelijke teelseisoen moet van 15 Desember tot 28 Februarie (2½ maande) wees; dan kan daar byvoorbeeld begin word met 'n vier-maande-teelseisoen en dit elke jaar soos volg verkort word met twee weke:

- 1ste jaar: 1 Nov – 28 Feb (4 maande)
- 2de jaar: 15 Nov – 28 Feb (3½ maande)
- 3de jaar: 1 Des – 28 Feb (3 maande)
- 4de jaar: 15 Des – 28 Feb (2½ maande)

Die volgende proses word aanbeveel:

- Verwyder alle bulle uit die teelkudde aan die einde van die beplande somerteelseisoen.
- Doen dragtigheidstoetse op alle koeie en verse 2 tot 3 maande nadat die bulle verwyder is.
- Skot alle niedragtige koeie en verse uit.

Hoe inkorporeer ek KI in 'n teelseisoen?

Daar is drie algemene praktyke vir die bestuur van KI (kunsmatige inseminasie) in teelseisoene:

- Die eerste opsie is om vir die eerste derde van die teelseisoen te KI, en dan opvolgbulle by te sit vir die laaste twee-derdes van die teelseisoen. Met hierdie praktyk is die teiken om minstens 60% koeie dragtig te kry van KI.
- Die tweede opsie is om die koeie en/of verse te sinchroniseer en te KI vir een estrussiklus en dan opvolgbulle by te sit.
- Die derde opsie is om slegs KI te doen. Dit is 'n hoërisikopraktyk en behoort slegs oorweeg te word indien die betrokke kudde se voeding, bestuur en KI-praktyke op 'n baie hoë vlak is.

Watter faktore moet in ag geneem word by die teling van verse?

Die korrekte bestuur van verse en eerstekalkkoeie is 'n baie kritieke aspek om 'n hoë konsepsiepersentasie in 'n kudde te behaal omdat hulle nog groei terwyl hulle dragtig is en daarna 'n kalf moet soog. Om dit te kan doen en weer dragtig te word het hulle voldoende hoeveelhede hoë gehalte voer nodig.

Gewig, kondisie en groeitempo is die primêre aspekte om in ag te neem in die besluit wanneer verse gepaar kan word. Hierdie aspekte is belangriker as die ouderdom van die verse. Die ideaal is om verse so gou as moontlik nadat hulle seksuele volwassenheid bereik het te paar. 'n Vers bereik seksuele volwassenheid wanneer sy ongeveer 60% tot 65% van haar verwagte volwasse gewig bereik. Vir mediumraamkoeie, met 'n gemiddelde volwasse gewig van 500 kg, is die teikengewig van verse vir paring dus ongeveer 300 tot 325 kg.

Die bestuurspraktyk om verse wat te swaar/vet word op 18-tot-21-maande-ouderdom (in plaas van 24 tot 27 maande) tydens 'n tweede (winter-) teelseisoen te paar, plaas groter druk op hierdie jong verse. Hierdie praktyk moet slegs oorweeg word indien voldoende goeie kwaliteit weiding en/of oesreste, hooi of kuilvoer beskikbaar is vir die eerstekalkkoeie gedurende die winter wat volg na eerste kalwing, andersins sal dit 'n laer herkonsepsiepersentasie tot gevolg hê.

Daar is basies twee opsies vir eerstekalkkoeie wat gedurende die winter op 'n ouderdom van ongeveer 2½ jaar gekalf het, naamlik:

- Skuif hulle na die hoof-teelseisoen, deur 'n ekstra ses maande te wag voordat hulle weer gepaar word. Dit gee hulle ekstra tyd om te herstel voor die volgende teelseisoen, wat 'n hoër herkonsepsiepersentasie sal verseker; OF
- Paar hulle dadelik om weer te kalf gedurende die winter, op ongeveer 3½-jaar-ouderdom. Hierdie praktyk sal uiteindelik lei tot twee volwaardige teelseisoene.

Die teelseisoen van verse moet verkieslik 45 tot 65 dae wees om 'n hoër seleksiedruk te plaas op vrugbaarheid. Hoër seleksiedruk kan ook toegepas word deur die praktyk van oorparing, waar tot 50% meer verse as wat nodig is vir vervanging gepaar word. Sodoende kan verseker word dat slegs dragtige verse in die kudde opgeneem word.